

Ядерными средствами выражения ограничительных СГД в русском языке являются приставки *по-, про-, пере-*: *помолчать, поработать, поразмышлять, просидеть, проговорить, переночевать, переждать*. Немецкие префиксы *ab-, an-, über-, durch-* относятся к периферийным средствам выражения делимитативности: *abwarten, abwettern, anblättern, überlegen, übernachten, durchtanzen, durchwachen*. Доминирующим средством выражения делимитативности глагольного действия в немецком языке являются неглагольные средства, а именно наречия и адвербиальные сочетания (*kurzdauernd, eine Weile, einen Augenblick, ein bisschen, einen Atemzug lang* и др.), глагольно-именные аналитические структуры (*eine Atempause einlegen, dem lieben Gott den Tag abstehlen, die Nacht aufsitzen* и др.), предлоги в сочетании с существительным (*bis in den hellen Morgen hinein arbeiten, zu Atem kommen* и др.), которые в русском языке носят вспомогательный характер и занимают периферию поля средств выражения делимитативности:

1. *Некоторое время* профессор наблюдал за ним [2, 29]. / Der Professor beobachtete ihn *eine Weile* [3, 253].

2. «Волнуется, – понял профессор. – Ничего, *поволнуйся* [2, 30]. / Er ist aufgeregt, sagte sich der Professor. Na, *soll er ruhig ein bisschen aufgeregt sein* [3, 254].

3. Они *минуту* молчали [2, 31]. / Sie schwiegen *eine Weile* [3, 255].

В процессе исследования нам также встретились случаи (7% от общего количества проанализированных глагольных единиц), когда значение делимитативности русского глагола не получило выражение в языке перевода, что, на наш взгляд, может быть обусловлено также и тем, что на ограниченность действия определенным промежутком времени указывает контекст:

1. Капа догнала его, о чем-то *потолковала*, долго махала вслед [4, 491]. / Капа lief ihm hinterher, *redete auf ihn ein und winkte ihm lange nach* [5, 311].

2. Я сама *проплакала* 45 лет из-за мужского деспотизма [6, 105]. / Ich *hatte selbst fünfundvierzig Jahre lang unter männlichem Despotismus zu leiden* [7, 181].

Заключение. Результаты проведенного исследования позволяют сделать вывод о том, что делимитативность глагольного действия является языковой универсалией, представленной в разноструктурных русском и немецком языках. В обоих языках для выражения ограничительных СГД используются глагольные и неглагольные средства, представленные аналогичными структурно-семантическими типами.

1. Петрухина, Е.В. Русский глагол: категория вида и времени (в контексте современных лингвистических учений) / Е. В. Петрухина. – М.: МАКС Пресс, 2009. – 208 с.
2. Шукшин, В.М. Полное собрание рассказов в одном томе / В. М. Шукшин. – М.: ЛитРес, 2012. – 1130 с.
3. Schukschin, W. Erzählungen / W. Schukschin. – Berlin: Volk und Welt-Verlag, 1984. – 330 S.
4. Васильев, Б.Л. Завтра была война: Повести и рассказы / Б. Л. Васильев. – М.: Советские писатели, 1986. – 512 с.
5. Wassiljew, B. Und morgen war Krieg: Ausgewählte Erzählungen / B. Wassiljew. – Berlin; Weimar: Aufbau-Verlag, 1987. – 360 S.
6. Зошенко М.М. Собрание сочинений в 7 томах / М. М. Зошенко. – М.: Время, 2008. – Т. 7: Перед восходом солнца. – 117 с.
7. Sostschenko, M. Schlüssel des Glücks / M. Sostschenko. – Leipzig: Verlag Philipp Reclam jun., 1980. – 205 S.

СПЕЦЫФІКА МАСТАЦКАЙ РЭПРЭЗЕНТАЦЫІ МАРАЛЬНА-ДУХОЎНЫХ АСНОЎ НАЦЫЯНАЛЬНАГА ХАРАКТАРУ Ў ДРАМАТУРГІІ У. КАРАТКЕВІЧА

Т.У. Аляксеева
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

Пытанне нацыянальнага характару з’яўляецца актуальным у сучасным літаратуразнаўстве. Гэта звязана з праблемамі нацыянальнай самасвядомасці і самавызначэння.

Мэта нашай працы – раскрыць спецыфіку мастацкай рэпрэзентацыі маральна-духоўных асноў нацыянальнага характару ў драматургіі У. Караткевіча.

Матэрыял і метады. Матэрыялам для аналізу паслужыла драматургічная спадчына У. Караткевіча. Метадалагічную базу даследавання складаюць асноўныя прыёмы дэскрыптыўнага і герменеўтычнага навуковых падыходаў, што дазваляюць выявіць асаблівасці нацыянальнага характару беларусаў на аснове аналізу драматургічных тэкстаў, ахарактарызаваць яго становішчы і негатыўныя складнікі, разгледзець аўтарскі светапогляд.

Вынікі і іх абмеркаванне. Адметнасць беларускага нацыянальнага характару абумоўлена гістарычным лёсам этнасу, агульнымі маральнымі каштоўнасцямі, імкненнем да праўды і незалежнасці.

Характар – гэта спалучэнне ўсіх устойлівых псіхічных уласцівасцей чалавека, яго індывідуальных рыс, што праяўляюцца ў паводзінах, учынках.

Нацыянальны характар – сукупнасць пэўных рыс пераважнай часткі аднаго народа, якія вылучаюць яго з шэрагу іншых. Ён залежыць ад геаграфічных, палітычных, эканамічных, рэлігійных абставін. Пераважаюць такія рысы беларускага нацыянальнага характару, як талерантнасць, дабрыня, патрыятызм, сумленнасць, спагада, няпомслівасць, павага да сваіх каранёў, продкаў, гасціннасць, працалюбства, імкненне да волі і праўды, уменне жартавать.

Сярод асноўных спосабаў стварэння У. Караткевічам характару вылучаюцца: аўтарская характарыстыка, ўзаемахарактарыстыкі персанажаў, псіхалагізм, партрэтная характарыстыка (жэсты, міміка, інтанацыя), мова персанажаў.

Драматург з’яўляецца добрым псіхалагам, па-майстэрску перадае ўсе адценні чалавечай душы, раскрывае ваганні дзеючых асоб, паказвае складаны шлях персанажаў да прыняцця правільнага рашэння. Шмат увагі надае пісьменнік апісанню вачэй герояў.

Мова персанажаў драматурга індывідуалізаваная, насычана шматлікімі афарызмамі, малымі жанрамі вуснай народнай творчасці. Вядома, што фальклор – адзін з важных сродкаў самавыяўлення народа, адбітку яго памкненняў, мараў на конт будучыні.

Уладзімір Караткевіч да гісторыі ішоў ад фальклору: паданняў, легендаў, песень. Сам аўтар добра спяваў, ведаў шмат беларускіх песень. Менавіта песні дапамагаюць перадаць самае душэўнае, значнае, тлумачаць матывацыю паводзінаў персанажаў. Таму лагічна, што так многа песень уведзена ў сюжэтную канву твораў (“Мяцеліца”, “Купалінка”, “Ой, рана на Івана”, “Плач Адама”, калыханкі і іншыя).

Чараўніцы ў п’есе “Калыска чатырох чараўніц” вядуць размову на конт таго, што ўсё з цягам часу знікае, аднак *“застанецца чалавек, у далоні якога хлеб”* [1, 167], а таксама песня.

Вядома, што беларусы ўсе свае мерапрыемствы суправаджаюць танцамі, жартамі. Кастусь Каліноўскі з аднайменнай п’есы кажа: *“Жартуйце, хлопцы, жартуйце... Каб не вершы, не жарты – эта ж проста нам усім перавешацца трэба было б...”* [1, 59].

Граф Адлерберг, камендант горада, у гераічнай драме “Млын на Сініх Вірах” характарызуе беларусаў: *“Яны лепшыя, чым мы. Просты, вялікі, чыстасардэчны народ. Я захапляюся іхнімі саматужнымі вырабамі, у іх вялікая будучыня, хоць няма, пакуль што, свайго Гётэ. Яны шчырыя, гасцінныя, мужныя людзі”* [1, 265].

У. Караткевіч паказвае сапраўдных патрыётаў, якія вялі беларусаў да змагання за шчасце і волю. Сярод іх і знакамітыя гістарычныя асобы (К. Каліноўскі, Я. Купала), і звычайныя простыя людзі. Кіраўнік паўстання 1863 – 1864 гг. у п’есе “Кастусь Каліноўскі” заклікае: *“Духам не трэба падаць, браты... Мы жывыя. І пакуль мы жывыя – агонь не згасне”* [1, 35]. Герой пастаянна адзначае, што любіць Беларусь, што *“ўсю радасць, усю шматкаляровасць свету складае адзін колер, белы”* [1, 78], які і стасуецца ў яго з родным краем і яго насельнікамі.

Загадчык музея Дзюбка (“Млын на сініх Вірах”) таксама разважае пра беларусаў. На яго думку, *“эта не проста белыя валасы, блакітныя вочы, сем коп лапцей, “Лявоніха” і паўстанне Мурашкі... Гэта найвялікшая таямніца на зямлі, – таямніца народа”* [1, 278].

Некалькі разоў пры апісанні сваёй гераіні Тэклі (“Млын на сініх Вірах”), якая атруціла немцаў, У. Караткевіч называе яе вялікай, параўноўвае з драпежнай птушкай. Гэты вобраз гіпербалізуецца. Сцвярджаецца і неўміручасць беларусаў: *“Нас у багне тапілі – мы заставаліся жыць, нас прыгняталі пад варожай пятай – мы жылі і паўставалі, у нас адбіралі мову – мы спявалі нашы песні, на нас ішлі навалаю – мы адказвалі Піленамі, Крутагор’ем і Грунвальдам...”* [1, 293].

Вобраз Пракажонага (“Маці ўрагану”) атаясамліваецца з беларусам, які канстатуе: *“У мяне ж і хаты няма. У мяне нара. Я ад мовы адвыкнуў. Няма ў мяне суседзяў, каб па-свойму з імі пагаварыць. Суседзі ў мяне – совы ды ваўкі. З імі па-беларуску не пагаворыш... Я не адзін такі. Усе браты і сёстры, увесь мой народ такі”* [1, 190]. Але У. Караткевіч паказвае, што беларускі народ трывалы, яго не зламіць.

У п’есе “Званы Віцебска” драматург раскрывае такія рысы нацыянальнага характару беларусаў, як цяроўнасць, пакорлівасць, аднак не без межаў. Беларусы – міралюбівы народ, самі *“нікуды не лезуць”* [1, 94]. Яскрава пра гэта сведчаць словы завадатара паўстання 1623 го-

да Сцяпана Пасіёры: “Але ёсць мера і ў нашым цярпенні. Часам нават вельмі невялічкая. Калі такія асцярвяненні вуні робяцца там, дзе людзі не звыклі да пакут і ярма. А мы, віцьбічы, не звыклі” [1, 92]. Пацвярджае гэта і Дзюбка (“Млын на Сініх Вірах”): “А калі прыходзіць вораг – я ў вачах майго народа бачу татарскае вераломства – з дрэнню няхай іншыя будуць высакароднымі... Мы добрыя, жаласлівыя, вельмі ціхмяны, гасцінны народ, але няхай паспрабуюць прыціснуць нас, задраць за жывое – з пекла дастанем” [1, 278].

Трапна гучаць у п’есах драматурга народныя выслоўі, прыказкі: “Хто музыкам плаціць – ягоныя й скокі. Чыя сіла – таго і халуі” [1, 155], “Тварык бяленькі, ды на вуме мяленька” [1, 22], “За ўсё ў жыцці трэба плаціць” [1, 186], “Смеламу і лёс чуб падстаўляе” [1, 163], “У сваёй нары і тхор не смярдзіць” [1, 217], “Галоўку чэша, а за коску – скуб!” [1, 288], “Здраду прымаюць, а здрадніка вешаюць” [1, 294], “За саплівым сватам не находзішся з платам” [1, 180], “Не табе ведаць, каб з бядой не абедаць” [1, 180], “Кума пытала, а пасля язык кусала. Менш ведаеш, сваток, менш балбочаш...” [1, 180], “Можна жыць без жонкі і дзяцей, нават без бацькоў. Але немагчыма жыць без Радзімы...” [1, 186] і іншыя.

Нацыянальны характар не раскрываецца аўтарам выключна станоўчым. Сярод адмоўных рыс вызначаюцца нерашучасць, здрадніцтва, эгаізм.

Заклучэнне. Уладзімір Караткевіч у сваіх п’есах паказвае яркіх прадстаўнікоў народа, раскрывае праяўленне нацыянальнага характару ў перыяд паўстанняў, партызанскай барацьбы, змагання за незалежнасць, сваю рэлігію. Драматург засяроджвае ўвагу на такіх рысах беларускага народа, як гераізм, патрыятызм, узаемадапамога, працалюбства, гасціннасць, перавага грамадскіх інтарэсаў над асабістымі, наяўнасць гумару, захаванне традыцый продкаў.

1. Караткевіч, У. Старыя беларускія хронікі: п’есы / У. Караткевіч. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1988. – 304 с.

СУЧАСНЫ БЕЛАРУСКІ ПУБЛІЦЫСТЫЧНЫ ДЫСКУРС І ПРАБЛЕМЫ КУЛЬТУРЫ МОВЫ (НА МАТЭРЫЯЛЕ ГАЗЕТЫ “ЗВЯЗДА”)

Ю.М. Бабіч

Віцебск, ВДУ імя П.М. Маішэрава

Аktуальнасць даследавання абумоўлена неабходнасцю захавання высокай культуры пісьмовага маўлення ў сродках масавай інфармацыі, паколькі медыярэсурсы аказваюць надзвычай вялікі ўплыў на фарміраванне моўнага густу і вербальнай эстэтыкі асобы.

У сучасным грамадстве сродкі масавай інфармацыі адыгрываюць вельмі важную ролю. Сёння электроннае ці друкаванае перыядычнае выданне не толькі рэтрансліруе навіны ці нешта паведамляе, але выступае істотным маральна-выхаўчым фактарам, які фарміруе ў супольнасці ўяўленне пра навакольны свет і стварае своеасаблівую эстэтычную парадыгму. Таму вельмі важна, каб мова СМІ, у першую чаргу тых, што карыстаюцца найбольшай папулярнасцю, маюць вялікія наклады, адпавядала ўсім патрабаванням літаратурных нормаў, бо гэта спрыяе выхаванню ў чытача добрага моўнага густу, вучыць яго правільна выказваць свае думкі, што ўрэшце павышае агульную культуру чалавека. Таму аналіз публіцыстычнага дыскурсу па-ранейшаму застаецца адной з прыярытэтных задач сучаснай айчынай лінгвістыкі.

Мэта артыкула – выяўленне асаблівасцяў сучаснага публіцыстычнага дыскурсу з пункту гледжання культуры мовы.

Матэрыял і метады. Матэрыялам для правядзення даследавання паслужылі публікацыі ў штодзённым дзяржаўным выданні – газеце “Звязда” за 2017 год і студзень 2018-га. У якасці асноўных у працы выкарыстаны лінгвастыстычны метад і метад кампанентнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. Праблема культуры мовы ўвесь час знаходзіцца ў цэнтры ўвагі лінгвістаў. На пачатку XXI стагоддзя беларуская лексіка стала імкліва папаўняцца пазычанымі з іншых моў словамі, пераважна англіцызмамі, істотна пашырыліся ва ўжыванні многія раней некадыфікаваныя адзінкі, некаторыя з іх трывала замацаваліся ў штодзённай камунікацыі (размытнёўка, кішэннік, аўто, файны і інш.). Гэта натуральныя для кожнай мовы працэсы, якія самым непасрэдным чынам уплываюць на агульную культуру маўлення. І перыядычныя выданні павінны ў поўнай меры адпавядаць усім патрабаванням літаратурных нормаў.

Багаты матэрыял для аналізу асаблівасцяў публіцыстычнага дыскурсу ў плане захавання культуры мовы дае газета “Звязда”. Гэта адзінае штодзённае беларускамоўнае выданне, папу-